ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ, ЯКИЙ ЗАУВАЖИВ, ЩО ОЦІНКА МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЗА СВОЇМ ХАРАКТЕРОМ Є СКЛАДНИМ ПРОЦЕСОМ, ЗА ВИНЯТКОМ ВИПАДКІВ, КОЛИ СУМА КОМПЕНСАЦІЇ ВСТАНОВЛЕНА ЗАКОНОМ (STANKOV V. BULGARIA, 12.07.2007, ЄСПЛ)[1]

Верховний Суд (Касаційний цивільний суд)

Реферат. Добірка правових позицій Касаційного цивільного суду та Великої Палати Верховного Суду стосується відшкодування моральної шкоди, завданої фізичній особі незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду. Центральним є висновок КЦС ВС у постанові від 4 жовтня 2023 року у справі № 757/5351/21-ц: за ч. 2, 3 ст. 13 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів...» компенсація моральної шкоди за час перебування під слідством чи судом не може бути меншою за один мінімальний розмір заробітної плати за кожен місяць, причому застосовується розмір, чинний на час розгляду справи. Цей розмір є гарантованим державою мінімумом, а не верхньою межею, тож суд з огляду на обставини справи може присудити більшу суму. Нормативну основу становлять ст. 56 Конституції України, ст. 23 і 1176 ЦК України, ст. 2–4 і 13 названого Закону. За узагальненою практикою ВС розмір компенсації залежить від характеру правопорушення, глибини фізичних і душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого, тривалості й тяжкості вимушених змін у житті, можливості відновити попередній стан (постанови ВП ВС у справах № 686/23731/15-ц і № 477/874/19); перелік «інших обставин, які мають істотне значення», відкритий, а присуджена сума має відповідати засадам розумності, справедливості й співмірності і не вести до безпідставного збагачення (справа № 752/17832/14-ц). Відповідачем у таких справах є держава, кошти стягуються з Державного бюджету України, і резолютивна частина рішення не повинна визначати орган казначейства чи рахунки для списання (справи № 346/5428/17, № 202/1722/19-ц). Наведено позицію ЄСПЛ у справі «Станков проти Болгарії» (№ 68490/01, 12.07.2007, § 62) про складність оцінки моральної шкоди. Укладачі наголошують на зростанні ролі судово-психологічної експертизи в цій категорії справ після атестації Мін'юстом 18 січня 2019 року «Методики психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди» (реєстраційний код 14.01.75) і згадують спільні освітні заходи суддів ВС і судових експертів-психологів з 2021 року. Матеріал корисний адвокатам, суддям і експертам, які обґрунтовують розмір компенсації.

Ключові слова: моральна шкода, відшкодування моральної шкоди, незаконні дії органів досудового розслідування, мінімальна заробітна плата, відповідальність держави, Державний бюджет України, розумність і справедливість, правові позиції Верховного Суду, практика ЄСПЛ, Stankov v. Bulgaria, судово-психологічна експертиза.

Legal Positions of the Supreme Court and of the European Court of Human Rights, Which Observed That the Assessment of Non-Pecuniary Damage Is Inherently Complex Unless the Amount of Compensation Is Fixed by Law (Stankov V. Bulgaria, 12 July 2007)

Verkhovnyi Sud (Kasatsiinyi tsyvilnyi sud).

Abstract. This digest presents legal positions of the Civil Cassation Court and the Grand Chamber of the Supreme Court of Ukraine on compensation for non-pecuniary damage caused to individuals by unlawful acts of operational and investigative bodies, pre-trial investigation authorities, the prosecution service and courts. The key ruling is the Civil Cassation Court decision of 4 October 2023 in case No. 757/5351/21-ц interpreting Article 13 of the special compensation law: compensation for time spent under investigation or trial may not be less than one minimum monthly wage for each month, calculated at the rate in force when the case is heard. This amount is a state-guaranteed minimum rather than a ceiling, so courts may award more. The digest relies on Article 56 of the Constitution, Articles 23 and 1176 of the Civil Code and Grand Chamber rulings in cases No. 686/23731/15-ц, 477/874/19 and 752/17832/14-ц. Courts must weigh the nature of the violation, the depth of physical and mental suffering, the duration and severity of forced changes in life and the possibility of restoring the previous state, applying reasonableness, fairness and proportionality while avoiding unjust enrichment. The respondent is the State, payment comes from the State Budget, and the operative part of a judgment should not name treasury bodies or accounts. The European Court of Human Rights' remark in Stankov v. Bulgaria (No. 68490/01, § 62) on the complexity of assessing such damage is cited. The compilers stress the growing role of forensic psychological examination, referring to the methodology for psychological examination in cases of moral suffering certified by the Ministry of Justice of Ukraine in 2019 (code 14.01.75).

Keywords: non-pecuniary damage, moral damage compensation, unlawful acts of investigative authorities, minimum wage, state liability, State Budget of Ukraine, reasonableness and fairness, Supreme Court case law, European Court of Human Rights, Stankov v. Bulgaria, forensic psychological examination.

Першоджерело: *Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 04.10.2023 у справі № 757/5351/21-ц. Реферат оприлюднено в журналі 21.10.2023.*

References

1. Verkhovnyi Sud (Kasatsiinyi tsyvilnyi sud). Pravovi pozytsii Verkhovnoho Sudu ta Yevropeiskyi sud z prav liudyny, yakyi zauvazhyv, shcho otsinka moralnoi shkody za svoim kharakterom ye skladnym protsesom, za vyniatkom vypadkiv, koly suma kompensatsii vstanovlena zakonom (STANKOV v. BULGARIA, 12.07.2007, YESPL) [Legal Positions of the Supreme Court and of the European Court of Human Rights, Which Observed That the Assessment of Non-Pecuniary Damage Is Inherently Complex Unless the Amount of Compensation Is Fixed by Law (Stankov V. Bulgaria, 12 July 2007)] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2023. Vol. 8, No. 5 (47). URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/10381-evropejskij-sud-z-prav-lyudini-zauvazhiv-shcho-otsinka-moralnoji-shkodi-za-svojim-kharakterom-e-skladnim-protsesom-za-vinyatkom-vipadkiv-koli-suma-kompensatsiji-vstanovlena-zakonom-stankov-v-bulgaria-62-espl-vid-12-lipnya-2007-roku-v (onovlena versiia vid 21.10.2023). [in Ukrainian].